

Marek Tarwacki

Rola i zadania asystenta oraz korzyści wynikające z jego obecności w szkole

OŚRODEK ROZWOJU EDUKACJI

Marek Tarwacki

Rola i zadania asystenta oraz korzyści wynikające z jego obecności w szkole

Ośrodek Rozwoju Edukacji

Warszawa 2019

Konsultacja merytoryczna
Małgorzata Kummant

Redakcja językowa i korekta
Karolina Strugińska

Projekt okładki, layout,
redakcja techniczna i skład
Wojciech Romerowicz

Elementy graficzne: © orephoto/fotolia.com

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Wydział Specjalnych Potrzeb Edukacyjnych
Warszawa 2019

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne 4.0 Międzynarodowa Licencja Publiczna
(CC BY-NC) <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.pl>

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
www.ore.edu.pl

Spis treści

Wprowadzenie.....	5
Asystent gwarancją bezpieczeństwa	6
Zadania asystenta	7
Korzyści z obecności asystenta.....	10
Współpraca z kadrą pedagogiczną.....	11
Współpraca z rodzicami	12
Podsumowanie	13
Kierunki działań asystenta	14
Bibliografia.....	15

Wprowadzenie

Celem nowego modelu edukacji uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE) – w tym z niepełnosprawnościami – jest wypracowanie i wprowadzenie w obrębie praktyki szkolnej zasad tworzenia warunków sprzyjających przygotowaniu tych uczniów do samodzielności w dorosłym życiu oraz rzeczywistemu włączaniu ich w życie społeczne. Zasady te oparte są na solidarności społecznej oraz na założeniach przyjętych w ratyfikowanych przez Polskę dokumentach promujących politykę rozwijania społeczeństwa włączającego – w szczególności w *Konwencji o Prawach Dziecka* oraz *Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych*. Szkoła ma obowiązek zapewnić wszystkim uczniom wszechstronne wsparcie w procesie kształcenia i wychowania, dostosowane do ich indywidualnych potrzeb – zarówno tych, które wynikają z barier i utrudnień w rozwoju oraz nauce, jak i tych, które powstają w związku z ujawnianymi stopniowo predyspozycjami i kreatywnością, ale również takich, które mają charakter zdolności i talentów wybitnych lub wyjątkowych i niepowtarzalnych.

Podstawą edukacji włączającej należy uczynić założenie, że żadne dziecko nie może zostać odizolowane od swojego naturalnego środowiska. Uczeń powinien uczestniczyć w bogactwie relacji, emocji, komunikowania się, przyswajania wartości, naśladowania wzorcowych zachowań. Może się do tego przyczynić zatrudnienie w szkole asystenta ucznia o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Osoba ta nie tylko wspiera dziecko, ale również pomaga zrozumieć nauczycielom i kolegom jego odmiennosc. Systematyczne spotkania i ustalanie kwestii dotyczących współpracy asystenta z nauczycielami poszczególnych przedmiotów oraz specjalistami prowadzącymi terapię pozwalają na odpowiednie dostosowanie materiału edukacyjnego na kolejny tydzień czy miesiąc. Dzielenie się spostrzeżeniami dotyczącymi postępów danego ucznia powoduje otwartość, chęć współpracy i wzajemne wspieranie się w realizacji poszczególnych celów edukacyjnych i wychowawczych. Asystent ucznia jest przypisany bezpośrednio uczniowi (w przeciwieństwie do stanowiska „pomocy nauczyciela”, które jest przyporządkowane danemu nauczycielowi). Asystent ucznia nie prowadzi terapii, ani oddziaływań dydaktycznych, jest natomiast odpowiedzialny np. za bezpieczeństwo ucznia. Podstawę prawną zatrudniania asystenta ucznia stanowi *Rozporządzenie MEN z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym*.

Asystent gwarancją bezpieczeństwa

Wiadomo, że bardzo ważnym, jeśli nie najważniejszym, aspektem funkcjonowania dzieci w szkole jest ich bezpieczeństwo. Bezpieczeństwo szeroko rozumiane – takie, które dotyczy wszystkich uczniów szkoły zarówno w kontekście fizycznym, jak i psychicznym. Z doświadczenia wiemy, że uczeń z niepełnosprawnością na zaaklimatyzowanie się w nowym środowisku potrzebuje zdecydowanie więcej czasu niż jego pełnosprawni koledzy. Dlatego też bardzo ważne jest umiejętne włączenie ucznia z niepełnosprawnością w życie szkoły oraz odpowiednie przygotowanie grupy rówieśniczej do współpracy z nim.

Wprowadzenie do placówki asystenta ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi powoduje wzrost poczucia bezpieczeństwa i ogranicza do minimum przejawy nietolerancji wywołanej specyficznym zachowaniem ucznia. Komfort psychiczny wszystkich uczniów zapewniają także rozmowy, warsztaty z wychowawcą, z psychologiem czy pedagogiem specjalnym. Dzieci w wieku wczesnoszkolnym są otwarte, nie oceniają, nie skreślają nikogo z góry, cechuje je naturalna ciekawość. Wszelkie działania na początku wspólnej drogi edukacyjnej powinny uświadomić uczniom odmienność każdej osoby, pobudzać do rozmów, rozwiewać wątpliwości związane z funkcjonowaniem specyficznego kolegi.

Poczucie bezpieczeństwa i psychiczny dobrostan ucznia z niepełnosprawnością, oprócz zajęć specjalistycznych skierowanych bezpośrednio do niego, zapewnić może asystent. Zadaniem takiej osoby jest pomoc uczniowi z niepełnosprawnością w odnalezieniu się w nowym, być może skomplikowanym dla niego, środowisku obfitującym w zmienne sytuacje, takie jak: dzwonki oznaczające początek czy koniec lekcji lub zakończenie zajęć, zmiana sal lekcyjnych czy nauczycieli. Udzielane wsparcie eliminuje pojawiające się napięcia i niepokój np. z powodu trudności w poruszaniu się po nieznanym budynku. Zadaniem asystenta jest dopilnowanie, by uczeń odnalazł salę, regulowanie czasu pracy ucznia, stosowanie przerwy śródlekcyjnej w razie potrzeby. Dla niejednego ucznia z niepełnosprawnością czterdzieści pięć minut nauki to zdecydowanie za długo – potrzebne są wówczas dodatkowe przerwy: na spacer, aktywność fizyczną, wyciszenie itp.

Asystent nie może wchodzić w kompetencje nauczyciela oraz specjalisty, zastępować go ani wyręczać, jest pracownikiem niepedagogicznym, który nie musi mieć specjalistycznego przygotowania. Działania asystenta powinny być dostosowane do potrzeb konkretnego ucznia, uwzględniać specyfikę jego funkcjonowania. Asystent mający stale baczenie na swojego podopiecznego jest nieocenionym wsparciem i gwarantem zachowania komfortu przebywania ucznia w szkole. Podąża za dzieckiem, jest

cierpliwy i opiekuńczy. Można nazwać go „cieniem”. Wzbudza on ufność i akceptację otoczenia w stosunku do dziecka. Asystent ułatwia uczniowi wykonywanie codziennych czynności, pomaga mu w uzyskaniu jak największej samodzielności.

Niekiedy rodzice, np. uczniów nadpobudliwych, z obawą myślą o funkcjonowaniu swych pociech w szkole. Asystenci są dla dzieci z tego typu zaburzeniami nieocenionym wsparciem, choćby organizacyjnym. Dbają o to, aby dziecko nigdy nie wróciło ze szkoły bez notatki oraz informacji, jakie zadania ma wykonać w domu, aby zimą nie wybiegło na podwórko bez włożenia kurtki. Dzięki ich obecności nauczyciel nie musi stać pod drzwiami klasy, aby zatrzymać swojego ucznia, który – nie wiadomo czemu – nagle wybiega na korytarz. Nadpobudliwe dziecko może być zagrożeniem dla innych – asystent, nieustannie obserwując swojego podopiecznego, musi przewidywać i niwelować jego niebezpieczne zachowania. Stanowi dzięki temu nieocenioną pomoc dla rodziców, nauczycieli i specjalistów – towarzyszy uczniowi w jego rozwoju, pomaga mu w skupieniu uwagi podczas lekcji, w wyciszeniu i opanowaniu nadpobudliwości – w wytrzymaniu czterdziestu pięciu minut bez wiercenia się i przeszkadzania nauczycielowi, kolegom i koleżankom. Często dziecko ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi wymaga nieustannej kontroli, bo „działa jak maszyna bez hamulców”. Nie wie, kiedy zatrzymać się, przewidzieć, co mu grozi – np. biegnie przez korytarz, nie patrząc na osoby, które tam przebywają. Działa pod wpływem impulsu, niekiedy wywoływanego nawet przez słaby bodziec. W tej sytuacji asystent gwarantuje bezpieczeństwo dziecka i osób w jego otoczeniu.

Zadania asystenta

Edukacja włączająca to poszukiwanie różnych form wspierania – adekwatnych do potrzeb – nie zaś wyręczanie. Toteż asystent jest „cieniem” nieustannie obecnym obok swojego wychowanka, ale także umożliwia mu „bycie razem” z rówieśnikami. Asystent w ogólnodostępnej szkole ma za zadanie ułatwić dziecku funkcjonowanie społeczne, to znaczy pomóc budować prawidłowe relacje z innymi uczniami, w klasie i poza nią – np. poprzez przygotowanie i uczestnictwo w uroczystościach i przedstawieniach szkolnych. Kształtowanie pożądanych relacji między uczniami wymaga kompetencji społecznych i wrażliwości emocjonalnej. Doskonalenie u ucznia tych umiejętności należy do zadań asystenta.

Zadania asystenta ucznia z niepełnosprawnością w szkole to:

- zapoznanie się z programem indywidualnego nauczania ucznia z niepełnosprawnością i indywidualnym programem edukacyjno-terapeutycznym (IPET) opracowanym specjalnie dla danego ucznia – z możliwością wniesienia uwag i uczestnictwa w tworzeniu tego dokumentu;
- pobudzanie aktywności niepełnosprawnego ucznia;

- pomoc w planowaniu dnia podopiecznego;
- włączanie osób niepełnosprawnych w działania szkoły;
- współpraca z kadrami szkolną w zakresie poszukiwania możliwości pomocy i właściwego wsparcia dla ucznia z niepełnosprawnością;
- diagnozowanie warunków życia ucznia i podejmowanie działań zmierzających do usuwania barier i ograniczeń;
- wspieranie ucznia w nawiązywaniu relacji społecznych;
- pomoc w organizowaniu udziału ucznia w wydarzeniach kulturalnych, rekreacji i integracji ze środowiskiem;
- wspólne spędzanie czasu wolnego ukierunkowane na rozwijanie zainteresowań ucznia;
- współpraca ze środowiskiem rodzinnym ucznia.

Asystent wspierający ucznia powinien prezentować następujące postawy:

- zainteresowanie drugim człowiekiem;
- wrażliwość na cierpienie;
- gotowość niesienia pomocy w zakresie realizowania potrzeb życiowych człowieka;
- tolerancja i szacunek dla drugiego człowieka, poszanowanie jego praw, postaw i przekonań;
- cierpliwość, zaufanie, takt, wyrozumiałość;
- życzliwość, serdeczność;
- uczciwość w kontakcie z osobą niepełnosprawną;
- odpowiedzialność, prawdomówność.

Wiemy, jak ważne jest możliwie najwcześniejsze wsparcie dziecka, a co za tym idzie koordynacja działań i współpraca wszystkich zainteresowanych jego rozwojem. Znaczącą rolę w tej sferze odgrywa praca asystenta dziecka. Jego celem jest pomoc w wypracowaniu właściwego modelu komunikacji: nauczyciel – specjalista – rodzic w odniesieniu do potrzeb społecznych i organizacyjnych związanych z planowaniem pobytu ucznia w szkole.

Aby edukacja włączająca była źródłem realnej korzyści dla wszystkich uczniów, należy:

- ściśle współpracować z rodzicami;
- inicjować i wspierać zmiany postaw społecznych (nastawień, przekonań generujących bariery);
- przygotować dobrze nauczycieli, specjalistów i asystentów;
- zbudować system wsparcia dla każdego ucznia, w tym ucznia z niepełnosprawnością;
- przygotować niezbędną infrastrukturę.

Przed wszystkim jednak trzeba odczuwać potrzebę i chęć dokonywania zmian.

Asystent odgrywa bardzo ważną rolę w szkole – jest wszędzie tam, gdzie jego podopieczny. Z naszych obserwacji wynika, że nauczyciele niezbyt chętnie zgadzają się na przebywanie asystenta na lekcji, co wydaje się niezrozumiałe, ponieważ asystent nie ocenia pracy nauczyciela, a odwrotnie – ma wspomagać go w pracy z uczniem niepełnosprawnym. Dużą zasługą asystenta jest budowanie relacji w oparciu o interakcje społeczne zachodzące w klasie, szkole i poza nią – poprzez poznanie środowiska dziecka, jego zainteresowań, sposobów spędzania czasu wolnego. Społeczne zależności mogą bowiem generować specyficzne reakcje ucznia w nagłych sytuacjach – np. przejawy autoagresji, agresji, a także jego lęki, fobie itp.

Asystent ucznia jest jego przyjacielem, daje mu możliwość stabilizacji i pomaga w zyskaniu akceptacji rówieśników, ale równocześnie udziela pomocy, gdy ta jest faktycznie potrzebna, jednocześnie nie odbierając uczniowi możliwości osiągnięcia samodzielności i brania odpowiedzialności za samego siebie. W szczególności dotyczy to młodzieży w szkołach średnich i zawodowych, choćby w kontekście wyboru przyszłego zawodu.

Realizacja zadań opiekuńczych związanych z pracą asystenta ma pomóc uczniowi funkcjonować w grupie rówieśniczej – na równych prawach z innymi jej członkami. Uczeń, który wzrasta w grupie osób różniących się pod względem potrzeb i możliwości psychofizycznych, dostrzega potencjał i wyjątkowość każdego rówieśnika. Obecność asystenta ma sprawić, aby dziecko z powodu swoich ograniczeń nie zostało odizolowane i wykluczone z najbliższego środowiska, jakim jest między innymi szkoła, a z drugiej strony, aby nie przysparzało dziecku trudności samodzielne korzystanie z toalet, posiłków czy kierowanie do innych próśb o pomoc itp. Takie działania spowodują, że w przyszłości, jako dorosły człowiek, uczeń będzie umiał walczyć o swoje prawo do godnego, podmiotowego traktowania i samostanowienia, dobrze funkcjonując w środowisku lokalnym.

Zadania asystenta ucznia z niepełnosprawnością określone są przez dyrektora szkoły w porozumieniu z rodzicami, nauczycielami i specjalistami. Powinny być one dostosowane do potrzeb konkretnego ucznia w celu umożliwienia mu prawidłowego funkcjonowania na terenie szkoły i po za nią. Wiemy, że niektóre dysfunkcje i trudne zachowania uczniów bardzo poważnie utrudniają ich przebywanie na terenie szkoły, choćby ze względu na stwarzane przez nich zagrożenia oraz zakłócanie procesu dydaktyczno-wychowawczego pozostałym uczniom. Mam tu na myśli niektóre zachowania uczniów np. z autyzmem, nadpobudliwych ruchowo, niedostosowanych społecznie, uczniów z niepełnosprawnością sprzężoną, słabowidzących, słabosłyszących, niewidomych itp. Obecność asystenta ucznia, który dobrze go zna i potrafi przewidzieć jego zachowanie, pozwala na ograniczenie lub wyeliminowanie sytuacji trudnych. Sprawia, że wszyscy uczniowie czują się bezpieczni.

Korzyści z obecności asystenta

Wiemy doskonale, jak skomplikowana jest organizacja kształcenia specjalnego na terenie szkoły ogólnodostępnej, ponieważ musi ona uwzględniać bardzo wiele różnorodnych indywidualnych potrzeb każdego ucznia. Zatrudnienie asystenta ucznia na pewno usprawnia organizację bieżącej pracy, dlatego powinien on stać się nieodłącznym ogniwem w procesie wspomagania dziecka niepełnosprawnego w szkole. Obecność asystenta okazuje się niezastąpionym rozwiązaniem w przypadku tych uczniów, którzy samodzielnie nigdy nie podjęliby pewnych aktywności, a z jego wsparciem są w stanie pokonać wiele przeszkód i dążyć wytrwale do obranego celu. Rolą asystenta jest również zachęcanie dziecka do podjęcia wysiłku wejścia w grupę rówieśniczą, co pozwoli zapobiec jego wykluczeniu i izolacji. Asystent ma za zadanie wspomóc podopiecznego w zakresie pokonywania barier mentalnych, osobowościowych, logistycznych, transportowych i organizacyjnych. Na dalszym etapie życia, jak również na kolejnym etapie kształcenia, ta pomoc przyczynia się do przejęcia kontroli nad własnym życiem przez tych uczniów, którzy mają możliwość skorzystania z niej.

Rodzice ucznia z niepełnosprawnością nie są zobowiązani uczestniczyć w wyjazdach, wyjściach, wycieczkach lub zielonych czy zimowych szkołach. W tej sytuacji brak indywidualnego asystenta z reguły wyklucza niepełnosprawne dziecko ze wspólnotowych aktywności, co powoduje łamanie konstytucyjnej zasady równego dostępu do edukacji i różnych form kształcenia. Istotnym czynnikiem zapewniającym prawidłowe funkcjonowanie społeczne ucznia ze SPE jest możliwość korzystania przez niego z jak największej ilości zajęć realizowanych z klasą lub grupą rówieśniczą – np. z lekcji wf. czy zajęć na basenie. Wielokrotnie brak pomocy podczas przebijania się czy pokonywania barier architektonicznych skutkuje pozbawieniem dziecka niepełnosprawnego możliwości uczestnictwa w tych zajęciach. Należy w tym kontekście dostrzec nieocenioną rolę asystenta i jego wsparcia skierowanego do konkretnego ucznia.

Wiadomo, że im szybciej dziecko otrzyma pomoc w ramach wczesnego wspomagania, tym łatwiej pokona trudności w asymilacji z grupą rówieśniczą na każdym etapie kształcenia. Kłopoty z funkcjonowaniem wśród rówieśników wynikają nie tylko z konkretnych zaburzeń uniemożliwiających uczniowi np. sprawne przyswajanie wiedzy, ale również z konieczności radzenia sobie przez niego z mnóstwem bardzo prozaicznych czynności, których nie jest w stanie wykonać bez pomocy drugiej osoby. Wsparcie musi zatem mieć charakter kompleksowy – także w takich codziennych sytuacjach, jakimi są np. przemieszczanie się, korzystanie z łazienki, przebijanie w szatni szkolnej czy przedszkolu. Osoba dobrze przygotowana do wykonywania swojej pracy ma być jedynie „cieniem” dla podopiecznego – nie może

wykonywać za dziecko żadnych zadań ani eksponować swej roli w osiągnięciu przez nie sukcesów. Powinna ona doceniać nawet niewielkie postępy ucznia – dla dziecka z dużymi ograniczeniami ogromnym osiągnięciem jest niekiedy wykonywanie najprostszych zadań.

Istotne wydają się zakres i ciągłość udzielanego wsparcia – nie powinno ono ograniczać się do działań podejmowanych jedynie w trakcie lekcji. Zdarza się często, że specjalistyczne zajęcia, w których uczeń z niepełnosprawnością bierze udział, muszą odbywać się poza terenem szkoły. Z różnych względów rodzic czy nauczyciel mogą napotykać trudności w dotarciu z dzieckiem na konkretne spotkanie z umówionym wcześniej specjalistą – a wizyty takie mają zazwyczaj charakter cykliczny. Wówczas rolą asystenta jest pomoc uczniowi w bezpiecznym dotarciu do celu – dzięki niej dajemy niepełnosprawnemu dziecku szansę skorzystania z wyspecjalizowanej kadry, dostosowanego sprzętu czy adekwatnych pomocy dydaktycznych.

Mając na uwadze diagnozę funkcjonalną i prorozwojową, która ma być prowadzona w oparciu o podejście biopsychospołeczne, dające nam pełny obraz potrzebnego wsparcia, musimy pamiętać o wdrożeniu takich wszechstronnie oddziałujących zasad, które będą sprzyjały rozwojowi każdego ucznia, a w szczególności tego z deficytami. W tej perspektywie zatrudnianie asystenta ucznia niepełnosprawnego jawi się jako zasada nieodzowna. Asystent stymuluje rozwój podopiecznego i otaczających go uczniów w sferach biologicznej i społecznej. Daje się bowiem zaobserwować, że uczniowie, którzy nie otrzymali wsparcia w postaci osobistego asystenta, gorzej radzą sobie w społeczności szkolnej, nie zawsze są w stanie wytłumaczyć swoje ograniczenia czy zakomunikować swoje potrzeby, w sytuacji gdy specjaliści, nauczyciele i wychowawca klasy często znajdują się poza ich zasięgiem.

Współpraca z kadrami pedagogicznymi

Jeżeli wśród kadry współpracującej w procesie kształcenia i wychowania ukształtowane zostały prawidłowe relacje – a to w dużej mierze zależy od lidera, czyli dyrektora szkoły, i kadry zarządzającej – wówczas asystent dziecka nie staje się żadnym „zagrożeniem” dla innych osób pracujących w placówce, bowiem obserwuje działania innych osób, lecz nie prowadzi terapii, nie uczestniczy w działaniach dydaktycznych. Zakres obowiązków asystenta musi być jasno określony przez dyrektora szkoły, z uwzględnieniem założenia, że każdy pracownik w procesie edukacji włączający powinien czuć się potrzebny – czemu służy właściwa kultura zarządzania. Asystent wspomagający ucznia to osoba zatrudniona na podstawie *Kodeksu pracy* czyli na czterdzieści godzin w tygodniu, posiadająca wykształcenie co najmniej

średnie. Zadaniem tej osoby nie jest prowadzenie działań specjalistycznych czy dydaktycznych zastępujących działania nauczyciela lub specjalistów.

Tworząc plany pracy, dyrektor ma za zadanie tak zaplanować pracę szkoły, aby wszyscy beneficjenci mogli w jak najwyższym stopniu korzystać z możliwości pobierania nauki i wychowania. Planowanie musi mieć za sięg długofalowy, a wspomaganie ucznia w procesie dydaktycznym i wychowawczym jest procesem ciągłym, więc dyrektor nie może być nagle zaskoczony pojawieniem się danego problemu. W tym kontekście należy wziąć pod uwagę, że „wkomponowanie” w pracę szkoły asystenta, który może przebywać w placówce aż czterdzieści godzin tygodniowo, umożliwia zapewnienie bezpieczeństwa wielu dzieciom. Dając asystentom możliwość dalszego kształcenia i rozwijania ich kompetencji (szkolenia, kursy dotyczące pomocy, obsługi i samoobsługi), wzbogacamy wachlarz naszych działań w sferze włączania wszystkich uczniów, nie wykluczając żadnego z nich. Musimy pamiętać o ciągłym monitorowaniu (ewaluacja działań wspierających) i wzmacnianiu wszystkich oddziaływań wspomagających.

Współpraca z rodzicami

Wyzwanie dla szkoły stanowi nauka współpracy z rodzicami. Zapewnienie realizacji podstawowych potrzeb ucznia wynikających z jego ograniczeń – np. korzystania z dostosowanej diety w przypadku dziecka z alergią; ważenia posiłków, jeśli chodzi o uczniów z cukrzycą; możliwości przemieszczania się dziecka niepełnosprawnego ruchowo itp. – wpływa na poprawienie relacji rodzic – szkoła. Warto o tym pamiętać, określając zakres obowiązków asystenta, którego należy zaangażować w realizowanie ww. potrzeb. Wszyscy rodzice mający świadomość ograniczeń swojego dziecka w naturalny sposób wybierają szkołę, która w prawidłowy sposób odpowie na te potrzeby.

Musimy również brać pod uwagę uczniów, którzy mogą być wykluczani ze względu na narodowość, jak chociażby dzieci romskie. W takiej sytuacji asystent staje się przewodnikiem uczniów w procesie asymilacji w grupie i środowisku rówieśniczym, zapobiega przemocy i agresji. Pomoc osoby dorosłej staje się niezbędna – nie dotyczy bezpośrednio samego procesu dydaktycznego, lecz zapewnienia bezpieczeństwa na terenie szkoły. Taki asystent sprawdził się w naszej szkole, kiedy przebywały w niej dzieci czeczeńskie. Stały kontakt z rodzicami tych dzieci i ich wychowawcami oraz reagowanie na każdy, choćby maleńki, przejaw agresji ze strony dzieci czeczeńskich – wynikający np. z ich odmienności kulturowej – pomogły w asymilacji tej grupy uczniów.

Z reguły z małych spraw, które pozostają bez żadnej reakcji, wynikają duże problemy natury wychowawczej. W naszej szkole asystenci stają się niezbędni w ramach prowadzonej terapii zajęciowej, gdzie bezpośrednio bezpieczeństwo dziecka wydaje się kluczowe np. podczas korzystania z żelazka, noża itp. Jako „cień ucznia” asystent wspomaga, nie zastępując w wykonywaniu zadań, poprzez co doprowadza do sukcesu, który jest niezbędny w dalszym procesie kształcenia i wychowania. Pod jego okiem uczeń czuje się pewniej, a co za tym idzie „znikają bariery” dotyczące wykonywanych czynności.

Ważną, jeśli nie najważniejszą sprawą w szkole, jest komunikacja w szerokim tego słowa znaczeniu. Zapewnia ona możliwie najszybszą reakcję wszystkich zainteresowanych stron na zaistniały problem lub konflikt. Dobrym pośrednikiem w komunikowaniu się szkoły z rodzicem może stać się asystent dziecka (przekazując informacje w rozmaitych formach – np. poprzez bezpośrednie rozmowy, wiadomości tekstowe, kontakt telefoniczny). Czasami rodzic oczekuje od szkoły bardzo prostego przekazu oraz zainteresowania jego problemem. Prawidłowa współpraca na linii wychowawca – asystent służy indywidualizacji podejścia do danego ucznia, co przekłada się na bezpośrednią współpracę z jego rodzicem lub opiekunem prawnym. Asystent powinien być przygotowany do wspierania także rodziców, przyjmowanie ich emocji. Przede wszystkim ma być rzetelny w przekazywaniu informacji o ich dziecku. Rodzice muszą jego czuć wsparcie, zaangażowanie i pomoc w rozwiązywaniu ich problemów natury organizacyjnej – np. doprowadzania dziecka na wyznaczone zajęcia.

Podsumowanie

Wsparcie szkół ogólnodostępnych, wynikające z umożliwienia im zatrudniania osób pełniących funkcję asystenta, ograniczyć może zjawisko wykluczania uczniów ze SPE z grupy rówieśniczej z powodu rozmaitych ograniczeń. Bardzo ważny głos w tej sprawie mają sami uczniowie, którzy wskazują korzyści z pracy asystenta w ich klasie. Niejednokrotnie asystent okazuje się osobą zaufaną nie tylko dla swojego podopiecznego, ale również dla innych uczniów. Wskazuje im, w jaki sposób powinni się zachować w stosunku do ich kolegi czy koleżanki. Mogą liczyć na jego pomoc w sytuacjach kryzysowych. Okazuje się, że dobrze przygotowany asystent staje się ogromną pomocą w kreowaniu prawidłowych relacji między uczniami, przebywając ze swoim podopiecznym w różnych sytuacjach – szkolnych i pozaszkolnych. Asystent posiada dużą wiedzę o zachowaniu naszych wychowanków w różnych sytuacjach. Informacje te przydają się wychowawcy klasy w planowaniu działań wychowawczych, w organizacji wyjść, wycieczek szkolnych lub imprez klasowych. Przyglądając się pracy asystenta, uczniowie wielokrotnie przejmują jego postawę, naśladować działania. Jego obecność inspirowała do zaangażowania się w pracę wolontariacką.

Kierunki działań asystenta:

- organizowanie czasu wolnego, monitorowanie podczas przerw zabaw ucznia ze SPE z kolegami i koleżankami;
- towarzyszenie uczniowi w razie konieczności – np. podczas wychodzenia w trakcie lekcji do toalety, w czasie przerwy na spacer czy na ćwiczenia fizyczne;
- rozwijanie umiejętności ucznia w zakresie czynności podstawowych, np. samoobsługowych, takich jak ubieranie i rozbieranie się, kulturalne spożywanie posiłków, dbałość o higienę osobistą;
- odpowiednie motywowanie ucznia – np. do nauki, pracy na lekcji, stosownego zachowania – poprzez wdrażanie zaproponowanego przez Szkolny Zespół Specjalistów systemu motywacyjnego oraz realizowanie ustalonego planu dnia;
- obserwacja uczniów oraz zgłaszanie wychowawcy i specjalistom zauważonych problemów klasowych lub pojawiających się trudnych zachowań ucznia ze SPE, mające na celu podjęcie działań zmierzających do wyeliminowania zachowań niepożądanych;
- monitorowanie ustalonych planów dnia i systemów motywacyjnych w celu ich ewentualnego modyfikowania na podstawie zauważonych potrzeb, (np. odejście od stosowania nagród natychmiastowych na rzecz gospodarki żetonowej czy zwiększenie liczby zadań prowadzących do zdobycia nagrody lub odejście od nagrody materialnej na rzecz społecznej);
- pilnowanie, aby podopieczny dotarł na zajęcia dodatkowe;
- wspieranie ucznia w relacjach międzypoziomowych – w interakcjach pomiędzy dziećmi w różnym wieku – np. podczas pobytu w świetlicy;
- towarzyszenie uczniowi podczas wycieczek szkolnych;
- kontrolowanie systematyczności pracy ucznia na lekcji, np. sprawdzanie, czy wyjął potrzebne przedmioty (np. książki, zeszyty), czy zapisał notatkę, zaznaczył pracę domową itp.;
- informowanie rodziców – np. poprzez zeszyt kontaktów, e-dziennik lub indywidualne spotkania – o zachowaniu dziecka, jego postępach itp.;
- wspieranie nauczycieli w pracy opiekuńczo-wychowawczej;
- wspieranie podopiecznego podczas zajęć specjalistycznych.

Uważam, że w obecnych czasach, kiedy w szkołach mamy coraz częściej do czynienia z przejawami agresji i przemocy, wprowadzenie osobistego asystenta ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi jest w stanie w sposób znaczący wyeliminować różne nieodpowiednie postawy. Dobrze przygotowany do pracy asystent daje gwarancję bezpieczeństwa wszystkim osobom biorącym udział w procesie edukacji i wychowania w szkole. Przygotowanie to powinno odbywać się w formie

specjalistycznych kursów, szkoleń oraz szkolenia zorganizowanego w ramach wewnątrzszkolnego systemu doskonalenia. Szkoła w ramach WSD może dofinansować doksztalcanie asystenta.

Rozwój społeczny – to nawiązywanie i utrzymywanie kontaktów, a także samoobsługa i praca na rzecz innych, to również odkrywanie własnych zainteresowań i rozwijanie predyspozycji, które umożliwiają wejście w dorosłość i uzyskanie niezależności od najbliższych. Pełny rozwój społeczny jest dla niektórych niemożliwy do osiągnięcia bez szczególnych form wspomagania. Towarzyszenie uczniowi ze SPE, a następnie umiejętne wycofywanie się asystenta, dające młodemu człowiekowi możliwość brania odpowiedzialności za każdy element dnia powszedniego, wzmacnia wiarę we własne siły i pomaga w procesie usamodzielniania.

Bibliografia:

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz.U. z 2017 r., poz. 1578).

Europejska Agencja ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej, (2014), *Pięć kluczowych przesłań dla edukacji włączającej. Od teorii do praktyki*, Odense: Europejska Agencja ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej.

Buryn U., Hulboj T., Kowalska M., Podziemska T., (2001), *Mój uczeń nie słyszy. Poradnik dla nauczycieli szkół ogólnodostępnych*, Warszawa: MEN.

Tarwacki M., (2011), *Tak rodzili się asystenci*, „Gazeta miejscowa” nr 50/525, s. 10.

Różański M., (2015), *Szkoła na szóstkę*, „Integracja” nr 2, artykuł dostępny online: <http://www.niepelnosprawni.pl/ledge/x/262482> [dostęp: 27 lutego 2019 r.].

Tarwacki M., (2013), *Edukacja włączająca przyszłość polskiej edukacji*, Warszawa: ORE, dostępny online na stronie Ośrodka Rozwoju Edukacji: www.ore.edu.pl.

Tarwacki M., (2015), *Edukacja włączająca w praktyce*, „Inspiracje” nr 3–4, s. 18–19.

